

**ГЕНЕАЛОГИЧНО ИЗМЕРЕНИЕ НА РУСКИЯ КОНЦЕПТ *ТОСКА*.
ПАРАЛЕЛИ НА КОНЦЕПТУАЛНОТО МУ ПОЛЕ
В БЪЛГАРСКИЯ И АНГЛИЙСКИЯ ЕЗИК С ОГЛЕД НА ПРЕВОДА**

Юлиана Чакърова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**GENEALOGICAL DIMENSION OF THE RUSSIAN CONCEPT *TOSKA*.
PARALLELS OF ITS CONCEPTUAL FIELD
IN BULGARIAN AND ENGLISH WITH REGARD TO TRANSLATION**

Yuliana Chakarova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

*Животът тече само напред.
Единственият начин да се върнем назад,
е през езика, който всички споделяме.*

Ю. Роне

The article looks into the etymological aspect of the Russian lexeme *toska* which is the name of one of the key concepts of Russian culture. The importance of this „inner form“ for perception of the word and experiencing the concept is shown. The inner form reveals the connection with different slots of the concept’s frame thus providing us with insights into concepts and their constituents of the same semantic zone in Bulgarian and English.

Key words: *concept, multilayer structure of the concept, inner form of the name of the concept (etymology), toska*

През последните години ставаме свидетели на това – как преводазнанието, макар и по-късно в сравнение с другите езиковедски дисциплини, също се отваря за новите идеи в лингвистиката, съзвучни със съвременната антропоцентрична концептуална рамка на изследване. Една от посоките на очертаното развитие е съпоставката на фрагменти от концептосферите на различни езици с оглед на възможностите за превод както на лексемите номинанти на разглежданите концепти, така и на останалите елементи в номинативното им поле.

Естествено, от интерес са етноспецифичните концепти, защото там се наблюдава асиметрия при покриваната от тях семантична зона в езиковото съзнание на носителите на отделните езици, което е свързано с трудности при транслирането на концептите в друга лингвокултура.

На този фон си поставяме за **цел** да опишем руския концепт *ТОСКА* в паралел с българските и английските му съответствия с оглед на предоставянето на възможно по-богата информация за преодоляване на споменатите трудности. Изборът на **обекта** за изследване е предопределен от станалото вече аксиоматично твърдение, че *ТОСКА* е един от водещите и изключително специфични концепти на руската езикова картина на света. Погледът към пространството на руската култура наистина може да ни убеди, че концептът е детайлно изследван, обмислен, разработен от руското езиково съзнание. За неговото назоваване се използва обемна в семантично отношение лексема с високофреквентна употреба, която притежава богат синонимичен ред. Концептът е свързан с многобройни асоциации. Въплъщава се във впечатляващо количество образи, в пословици и поговорки, изключително популярен е в художествения дискурс, руската философска мисъл му обръща специално внимание. В самото начало на 90-те години на XX век известната лингвистка А. Вежбицка го провъзгласява за един от трите (наред с *ДУША* и *СУДЬБА*) ключови концепта на руския език и култура (Вежбицка 1990). Идеята е развита в значително количество изследвания на водещи учени. Без да навлизаме в подробности, ще споменем тук имената на Ю. С. Степанов, А. Д. Шмельов, Анна А. Зализняк, И. А. Стернин. Осъзнава се като „свой“ и от „редовите“ носители на руския език, за които той задължително е асоциативно обвързан с Родината. Всичко това не оставя съмнение, че при транспонирането на концепта в друга културна среда ще има и трудности, и загуби на аспекти от многогранната му семантика.

За да очертаем измеренията на тази асиметричност между отделните лингвокултури с оглед на максималното преодоляване на споменатите по-горе загуби, **първият етап е описанието на макроструктурата на концепта *ТОСКА*** в руския език, като използваме изработения от нас – въз основа на съществуващите в руската когнитивна лингвистика алгоритми – модел за анализ на концепта (вж. Чакърова 2016: 151 и сл.). Споменатите по-горе проведени изследвания не предоставят пълна картина, а както може да се предположи, методиката на концептуалния анализ постоянно се развива и усъвършенства. Описанието на структурата на концепта ни е необходимо, защото така може да се очертае покриваното от него семантично пространство и

да се определи какво му съответства в съпоставяните езици. Настоящата статия ще представи **първата част от това описание**, като ще започнем с въпроса за етимологията.

В руската лингвистика няма единно мнение по въпроса за това – дали проследяването на **етимологията** на думата трябва да бъде част от концептуалния анализ. Положителният отговор на въпроса е достатъчно разпространен и е свързан с разбирането на Ю. С. Степанов за многослойната структура на концепта. В нея той различава:

- *основен/активен слой* (актуален признак);
- *пасивен слой* (допълнителни признаци) и
- *вътрешна форма* (етимологичен признак) – това е буквалният смисъл, който често не се осъзнава от обикновените носители на езика, но намира израз във външната, словесната форма.

Различните слоеве са резултат, остатък от културния живот през различни епохи (Степанов 1997: 43 – 46). В руската когнитивна лингвистика съществува обаче и друга гледна точка от известен автор. В статия, посветена на методиката за описание на структурата на концепта, И. А. Стернин специално заявява: „Струва ни се, че при изследването е целесъобразно стриктно да се придържаме към синхронния срез в описанието, диахронията може да се използва само за обясняване на едни или други изменения в концепта, определени неговите черти“¹ (Стернин 2001: 63).

Гледната точка на Ю. С. Степанов ни изглежда по-убедителна, тъй като етимологичните данни не само свидетелстват за динамиката на езиковото съзнание, но и **откриват врати към невидими на пръв поглед пространства в семантичното поле на даден концепт**. Както ще видим по-долу при конкретния обект на изследване (*ТОСКА*), именно вътрешната форма ще обясни причината за определени аспекти от концептуализацията на феномена, а оттам – за определена съчетаемост на лексемата номинант, както и свързаните с нея асоциации. Точно етимологията е и връзката с концепти в другите разглеждани езици, които ще предложим като конституенти на обширната семантична зона, заемана в руския език от един основен концепт – *ТОСКА*. Освен това ограниченията да не се излиза извън синхронната плоскост, са характеристика на предишната – системоцентричната – парадигма в лингвистиката, а както е добре известно, в науката ни вече успешно се е утвърдила антропоцентричната рамка, в която отпадат забрани от такъв тип. За най-надежден днес се смята именно т. нар.

¹ Преводът на откъсите от руски и английски в изследването е наш – Ю. Ч.

интегративен подход, при който се използват данни от различни науки, равнища, срезове – всичко, което може да ни доближи до същността на изследвания обект. Не на последно място – такава разбиране е напълно съгласувано с един от постулатите на когнитивната лингвистика за изходната **когнитивна мотивираност на езиковата форма** (вж. за това повече в: Чакърова 2016: 27 – 28). В полза на избрания подход има и още един солиден аргумент. Ще се позовем на хипотеза на Ю. С. Степанов, според която „концептите съществуват по различен начин в отделните си слоеве и там са реални по различен начин за хората от дадена култура“ (Степанов 1997: 45). Затова в контекста на превода би било полезно да бъдат експлицирани „скритите“ слоеве. Проучването по въпроса наистина демонстрира, че вътрешната форма на лексемата номинант е достъпна само за ограничен кръг от индивиди. Тя обикновено не се посочва специално в тълковните речници – вж. например речниковите статии на лексемата *тоска* в *Малый академический словарь* (МАС 1999), у Д. Н. Ушаков (Ушаков 1995 – 2000), у С. И. Ожегов (Ожегов, Шведова 2008) и т.н. Не „прозира“ директно при синонимите (вж. напр. CPC URL) или асоциациите (напр. PAC URL), което означава, че някои семи от вътрешната форма не са активни в съзнанието. Те обикновено се актуализират у специалисти – лингвисти и литературоведи, историци и философи, у хората на изкуството, предимно словесното, които са склонни на дълбоки проникновения, и най-общо казано – у „мислителите“, у хората, стигащи до основата на нещата (така наречените „елитарни езикови личности“). Ю. С. Степанов даже стеснява обхвата на „посветените“, като твърди, че вътрешната форма се открива само „пред изследователите и от самите тях“ (Степанов 1997: 45). Но от друга страна, ясно е, че този слой няма как да изчезне напълно от езиковото съзнание на обикновените носители на езика, не може в някаква степен (различна за отделните индивиди) да не присъства в семантичната им памет. За тях той съществува „опосредствано, като основа, върху която са възникнали и се държат останалите слоеве от значението“ (пак там). Това може да послужи като отговор на евентуални въпроси относно различни употреби или поетически образи, опиращи се на етимологичната основа, или прозренията на великите философски умове. Тогава става ясен и изборът при използването на определени лексеми от преводачите – както на художествена литература, така и на философски трудове. Последните твърдения ще бъдат илюстрирани конкретно върху проучвания концепт след „осветяването“ на вътрешната форма на нейната лексема номинант.

Авторите, които приемат идеята на Ю. С. Степанов за включване на етимологията в концептуалния анализ, обикновено не отделят този аспект като самостоятелен компонент от методиката. С. Г. Воркачов например го включва като елемент на значимостния (от Сосюровия термин *valeur*) аспект (Воркачов 2002: 64; вж. също Воркачов, Воркачова 2003). Други известни автори не посочват специално към кой компонент се отнася (напр. Карасик 2002). В. М. Пименова го включва в първия етап от концептуалния анализ наред с анализа на лексикалното значение (Пименова 2007: 15). Поради **информативността на вътрешната форма смятаме за целесъобразно описанието ѝ да бъде отделен етап, който можем да наречем генеалогичен** (вж. за това Чакърва 2016: 151).

Сега насочваме вниманието си към етимологията на изследвания концепт. Сведенията ни отвеждат до праславянската лексема **tьska*. Езиковите данни сочат, че тя се запазва в руския за разлика от българския (интересното е, че като съществително изчезва дори в другите езици на източнославянската група – беларуския и украинския, въпреки че се откриват думи със същия корен). М. Фасмер приема тезата на И. И. Срезневски и определя значението на древноруската лексема *тѣска* по следния начин: ‘стеснение; горе, печаль; беспокойство, волнение’ (Фасмер URL). Освен това авторът допуска връзка с лексемите *тощій* (пак там), *тщательный*, *тошно* (вж. речниковите статии на съответните лексеми в същия източник), а това значи – и с *тошнить* и *тошнота*. Срв. също у Вл. Дал: в речниковата статия на *тошнить* първата лексема за тълкуване е *тоска*, а *тошновать* е синоним на *тосковать* (Дал URL). Всичко това е информация, която няма как да се получи от тълковните или преводните речници.

Светлина върху въпроса хвърля и погледът още по-назад – към индоевропейските корени, с което се потвърждава предположението на М. Фасмер. Според П. Я. Черних индоевропейската основа **tus-sk-* с база **teus-* има значение ‘изпразвам, изсушавам’ и съвпада с тази у лексемите *тощій*, *тщета*, *тщательный* (Черних 1999: 254). Очевидно става въпрос за т. нар. „семантичен преход“: ‘пустой’ → ‘тщетный’ (Зализняк Анна 2013: 394). Ето тази връзка, ясно очертана от М. Епщейн (оставяме цитата на руски, защото иначе ще се загуби това, което искаме да покажем): „Тощее – это физически пустое, а тоска – пустота душевная. Тоска – тощій пейзаж как состояние души“ (Епщейн 2005: 13).

Да видим сега **каква информация можем да извлечем от тези данни**.

На първо място, вътрешната форма на лексемата номинант на концепта обяснява **фреквентната асоциация на феномена с физическо „стесняване, притискане“**. Руската литература изобилства с такива примери – от класиката до наши дни. Срв. у А. С. Пушкин: *Кровь бродит; чувства, ум тоскою стеснены; Тоска, предчувствия, заботы / Теснят твою всечасно грудь; Стеснилась грудь ее тоской; Тоска, тоска его снедает / В груди дыханье стеснено*. Същия образ откриваме и у М. Ю. Лермонтов: *И странная тоска теснит уж грудь мою*. Ето още примери: [...] *перебои в сердце, стеснение в груди, бессонница, тоска* (С. Толстая); *Тоска теснила его грудь* (Ф. К. Сологуб); *Тоска сжимала сердце, так сжимала, что трудно становилось дышать* (Ф. К. Сологуб); [...] *такая тоска сжимает сердце, такая тоска* (М. Горки); *Одна тоска давит, вторая наваливается, третья душит, дышать не дает* (В. Гросман). Образът не загубва актуалността си и днес: *Октябрь... Тоска сжимает сердце...* (А. Баварская). Не е случайно, че това е един от първите образи и усещания и у „редовите“ носители на руския език, което потвърждава заявената по-горе теза, че вътрешната форма е жива в семантичната памет (от десетките налични ще приведем само някои примери за илюстрация): [...] *тоска сжимает сердце холодной властной рукой* (Ответы@mail.ru 1); *С самого утра давящая тоска сжимает сердце* (сайт „Фотострана“).

На второ място ще посочим **връзката между тоска и тошнота**, която ни подсказва друго физическо усещане за емоцията у носителите на руския език. Съдейки по наличните примери, можем да направим извода, че тази връзка не е толкова директна, но и не е неразбираема – дори е експлицирана в тълковните речници. Ето например едно от значенията на *тошный* в *Малый академический словарь: наводящий скуку, тоску* (МАС 1999) или у С. И. Ожегов: *Противно, отвратительно, а также тяжело, тоскливо* (цит. по Ожегов, Шведова 2008). Тази връзка няма как да убегне на великите умове, на елитарните езикови личности: *Ах, няня, няня, я тоскую, / Мне тошно, милая моя* (А. С. Пушкин). Подобно разбиране откриваме и у Л. Н. Толстой: *И тоска, и тоска, – такая же душевная тоска, какая бывает перед рвотой, только духовная*, и у Ф. М. Достоевски: *Это так означало: отвяжись, тошно [...] Мне самому становилось все тошнее и тоскливее*. А ето това разбиране експлицирано и в съвременен стих: *Тоска по тебе подкатывает, словно тошнота* (Golem). Ще добавим и професионално психотерапевтично описание на състоянието *тоска*, в което се вижда както гореописаната връзка с физическо притискане, така и релацията с *тошнота*: *Тоска при депрессии*

носит характер почти физического страдания. Пациент чувствует её, она камнем лежит в груди, сдавливает, мешаешь дышать. Порой она как тошнота: отравляет душу [...] (С. Г. Гринвалд).

На трето място ще обърнем внимание на семата ‘**празен**’, за която посочихме, че исторически се съдържа в полето на *тоска*. Това не е отразено в речниците. Руската литература обаче експлицира и тази връзка: *Цели нет передо мною: / Сердце пусто, празден ум, / И томит меня тоскою / Однозвучный жизни шум* (А. С. Пушкин); *Физически я постоянно чем-нибудь больна, нравственно страшная скука, пустота, просто тоска какая-то* (С. Толстая); [...] *чувствуется вся эта пустота кругом, вся тоска медленно текущей жизни* (А. П. Чехов); [...] *а во мне – окаянная пустота, ноющая и сосущая. Такой тоски и ощущения бессмыслицы, как в эту долгую зиму, я не знал никогда...* (М. Епштейн). Анализът на езиковия материал показва, че двата феномена често се поставят в един ред и съвсем нормално се възприемат заедно от руското езиково съзнание. Тук е включена само една малка част от илюстративния материал, но трябва да подчертаем, че съществуват огромен брой аналогични примери: *Желтые листья, тоска, пустота* [...] (сайт My-works.org); *Беспричинные приступы эмоциональной пустоты, которую мы называем тоской* [...] *мы чувствуем полное опустошение* (блог); [...] *внутри пустота и нежелание жить. Когда накатывает тоска, дыхание и сердцебиение учащается* [...] *будто в яму пустоты провалилась* (форум Pshychologies); *Ты такая уставшая на фотографиях, какая-то тоска, усталость, т.е. пустота, почему?* (ASK.fm).

Ще завършим този преглед с още едно измерение на асоциациите за концепта *ТОСКА*, основаващо се на вътрешната форма на лексемата номинант – това е **връзката с екзистенциалния страх и ужас**. Оказва се, че горепосочените значения, най-вече първото, съответстват точно на семантиката на латинската лексема *angor*: 1) ‘стесняване, стискане’; 2) ‘сърдечно притеснение, безпокойство, тревога’, както и на немската лексема *Angst*: ‘страх’ (Степанов 1997: 673 – 674). В сравнение с разгледаните досега това е най-непрозрачната релация, достояние само на ограничен кръг индивиди. Тя, разбира се, не убягва на великите умове – и в художествената литература, и във философията: *С тоской и ужасом в ней видел / Созданье злых, тайных сил* (А. С. Пушкин); *Но вдруг на меня напали тоска, страх, ужас такие, какие никогда не испытывал* (Л. Н. Толстой). [...] *я мало-помалу* [...] *стал впадать в то состояние души, которое* [...] *я называю мистическим ужасом* [...] *так что наконец ум* [...] *становится бесполезен, и*

это раздвоение еще больше усиливает пугливую **тоску** ожидания. Мне кажется, такова отчасти **тоска** людей, боящихся мертвецов. Но в моей **тоске** неопределенность опасности еще более усиливает мучения (Ф. М. Достоевский). Именно личности глубоко присуще состояние ужаса и **тоски** (Н. Бердяев). Не е изключено за обикновените носители на езика тази релация да се усети интуитивно (като често е съпроводена с усещането за празнота), срв.: [...] *внутри пустота и нежелание жить. Когда накатывает тоска [...] хоть волком вой и сильное чувство страха* (форум Pshychologies); *Беспросветная тоска, пустота. [...] И в груди непонятный страх* (сайт Livejournal); *Ужас, тоска и страх... и... пустота...* (сайт RussianFi). За други, дори и за някои изследователи, тази връзка е неоправдана и погрешна – такова е например твърдението в дисертационното изследване на Е. В. Димитрова. Тя не се съгласява с обединяването от Ю. С. Степанов на *страх* и *тоска* в един концепт. И привежда съществени аргументи: „За руското езиково съзнание концептите ‘страх’ и ‘тоска’ съществуват отделно (това се потвърждава както при анализа на речниковите източници, така и при анкетирването на информанти носители на езика [...])“ (Димитрова 2001: 78). Както споменахме и по-горе, за същото свидетелстват и данните от асоциативните речници (напр. РАС URL, САРЯ URL). Но посочената авторка няма как по-късно да не признае това, което ни разкрива етимологията – че именно даденото концептуално съдържание е в определена степен общо между руската и други европейски култури (пак там). Така откриваме основанието, поради което *страх-тоска* се появява в преводите на европейските философи екзистенциалисти С. Киркегор и М. Хайдегер на руски. Точно в това значение лексемата се е терминологизирала и се употребява в руски философски изследвания в съчетанията *метафизическая тоска*, *страх-тоска* или *ужас-тоска*. Най-разработен е този концепт у Н. Бердяев и тук трябва да споменем разграничаването, което прави, между *страх*, причислен заедно със скуката към низшия свят, и *тоска*, която той отнася към висшия свят заради нейната насоченост към трансцендентното (Бердяев 1990: 46). Едновременно с това обаче, както видяхме и в примера по-горе, философът говори за връзка между феномените *тоска* и *ужас* (пак там: 47).

А каква е връзката на *тоска* със *скука*, която почти без изключение се смята за част от семантичното поле на разглеждания концепт (вж. напр. речниковите статии на лексемата номинант във всички споменати по-горе речници; данните от горепосочените асоциативни речници също свързват двете понятия). Етимологичната справка за втора-

та лексема пак ни отвежда към ‘стесняване, мъка, болка в гърдите’ (напр. Фасмер URL), което обяснява релацията. Речниковите данни се потвърждават и от проведени подробни изследвания, засягащи въпроса (вж. за това Пенковски 2012: 96 и сл.), които ни помагат да подредим следващия елемент от мозайката. Авторът категорично заявява, че в пушкинската епоха скуката е „сестра *грусти, тоски* и *печали*“² (пак там). С многобройни примери той доказва, че в този период в много случаи може да се постави знак за равенство между *скука* и *тоска*. И докато в съвременния език тези два елемента на синонимния ред са членове на еквиполентна опозиция, то тогава са влизали в привативна опозиция с маркиран член – *тоска* (пак там: 105). След всичко казано става ясно, че няма как тази връзка да не присъства, макар и в пасивен вид, в езиковото съзнание на съвременните носители. Освен това тя е още по-прозрачна в глаголната форма, срв. *скучать* – *о ком? о чем?*.

Сега ще обърнем съвсем накратко внимание на друг аспект от генеалогията на *тоска* – **връзката с другите разглеждани езици.**

Според източниците английската лексема, отговаряща по вътрешна форма на *тоска*, е *anguish*. Влязла в английския през старофренски (*anguisse, angoisse*), тя е родствена на латинската лексема *angustia* ‘опъване, стесняване’ (Харпър URL). В съвременния английски означава ‘мъчително страдание, дълбока мъка’. Струва ни се, че е подходящ кандидат за номинант на единия от концептите в английския, разположени в концептуалното пространство на *ТОСКА*.

В българския език по вътрешна форма най-близка се оказва лексемата *тъга* (вж. Фасмер URL; Геров 1904: 395). Това е причината, поради която ще я използваме за номинант на един от концептите в българската концептосфера.

Както успяхме да се убедим, съдържанието на концепта е толкова разнопосочно, затова и Е. Урисон разделя значенията на неговата лексема номинант и включва в синонимичния ред *тоска I, уныние, печаль, грусть* само част от тях (Урисон 2004: 1165 – 1170). Тълковните речници обикновено извеждат две или три значения. Известно е обаче и друго мнение. Ето например позицията на А. Вежбицка по този въпрос: „В действителност няма достатъчно основания да се разграничават две, три или повече значения в *тоска*. Природата ѝ е такава, че елементи на нещо подобно на меланхолия, нещо подобно на скука и нещо подобно на копнеж са смесени и представени по едно и

² Курсивът е от оригинала. Отново оставяме цитата на руски, за да не изключваме значещата тук лексема *тоска*.

също време, въпреки че различни контексти могат да осветят различни компоненти от този сложен, но единен концепт“ (Вежбицка 1992: 22). Такова мнение именно експлицира това, което показахме по-горе: че отделните аспекти от вътрешната форма на лексемата номинант винаги присъстват в съзнанието, независимо че може да бъде актуализирано само някое от значенията. Можем да кажем, че точно в тази **интегративност на значението е уникалността на концепта за руското езиково съзнание**. Всяко едно от основните три-четири групи значения, които ще изведем, може, разбира се, да бъде предадено при превод, но няма единствена лексема номинант на единствен концепт, която да обединява всички тях. Това е и **същността на асиметрията между този фрагмент в руската концептосфера в сравнение с българската и английската**, където не може да бъде изведен един концепт и сме принудени да очертаем няколко, между които понякога е трудно да се открият пресечни точки, ако останем в границите на някой от тези два езика.

Поради формата на статията сега сме принудени да преминем направо към очертаването на конституентите в семантичното поле на концепта *ТОСКА* в руския език (като очевидно някои от тях ще бъдат разположени по-близо до центъра, а други – в периферията) и това – как на този етап си представяме сегментирането на това поле в българския и английския. Това сегментиране, разбира се, би било още по-убедително след проучването на понятийното измерение на концепта, което ще направим в отделно изследване.

Конституенти в семантичното поле на концепта *ТОСКА*

РЕ: *ТОСКА, печаль, грусть, грусть-тоска, горе, скорбь, мука, муки, томление, кручина, туга, страдание, скука, хандра, сплин, отчаяние, депрессия, меланхолия*

БЕ: *ТЪГА, печал, мъка, скръб, страдание, терзание*

НОСТАЛГИЯ, меланхолия, депресия, отчаяние

СКУКА, сплин

ТРЕВОГА, безпокойство, страх, ужас, агония

АЕ: *ANGUISH, anxiety, fear, agony, torment, angst, angor, throes*

GRIEF, sorrow, misery, (emotional) pain, pang, suffering, sadness

LONGING, yearning, melancholy, depression, blues, nostalgia, heartache, despair

BOREDOM, ennui

Основни изводи

1. Изследването демонстрира колко важно е генеалогичното измерение като елемент от анализа на такива сложни и многогранни концепти като *тоска*.

2. Вътрешната форма на лексемата номинант на разглеждания концепт щрихира с повече детайли покриваното от нея семантично поле. За описанието на това състояние на нещата смятаме за подходящо да използваме още една опозиция от типични за когнитивната лингвистика термини: фрейм и слот. Посочените въз основа на етимологията аспекти, които се усещат по различен начин от носителите на руски език, а за останалите е необходимо да бъдат специално изведени, в съвкупност създават **фрейма на концепта ТОСКА**, а самостоятелно могат да бъдат интерпретирани като негови слотове („възли“ от знания за атрибутите на фрейма).

3. Тези аспекти/слотове са водещи при определянето на концептите в другите езици, които са необходими за обхващане на семантичното поле на *ТОСКА*.

ЛИТЕРАТУРА

Бердяев 1990: Бердяев, Н. А. *Самопознание (опыт философской автобиографии)* [Berdyayev, N. A. *Samopoznanie (opyt filosofskoy avtobiografii)*]. Москва: Международные отношения, 1990.

Вежбицка 1990: Wierzbicka, A. Duša ‘soul’, toska ‘yearning’, sud’ba ‘fate’: three key concepts in Russian language and Russian culture. // *Metody formalne v opisie jazykow slowiańskich*. Red. Zygmunt Saloni. Białystok: Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, 1990: 13 – 36.

Воркачов 2002: Воркачев, С. Г. *Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа* [Vorkachev, S. G. *Kontsept schast’ya v russkom yazykovom soznanii: opyt lingvokul’turologicheskogo analiza*]. Краснодар, 2002 (цит. по електронната версия).

Воркачов, Воркачова 2003: Воркачев, С. Г., Воркачева, Е. А. Концепт счастья в английском языке: значимостная составляющая. // *Массовая культура на рубеже XX – XXI веков: Человек и его дискурс* [Vorkachev, S. G., Vorkacheva, E. A. *Kontsept schast’ya v anglijskom yazyke: znachimostnaya sostavljajushhaya*. // *Massovaya kul’tura na rubezhe XX – XXI vekov: Chelovek i ego diskurs*]. Москва: Азбуковник, 2003: 263 – 275. Цит. по електронната версия: <http://lincon.narod.ru/happ_engl.htm> (2.11.2016).

- Геров 1904:** Геровъ, Н. *Рѣчникъ на българскый языкъ съ тлъкувание рѣчи-ты на българскы и на русскы* [Ruechnik na blagarskuj yazyk s tlkuvanie ryechi-ty na blagarsky i na russky]. Чясть пята. Пловдив: Дружественна печатница „Съгласие“, 1904.
- Дал URL:** Даль, В. Тошнота. // *Толковый словарь В. Даля online*. Современное написание слов [Toshnota. // Tolkovyj slovar' V. Dalya online. Sovremennoe napisanie slov]. Републикация выполнена на основе II издания (1880 – 1882 гг.). <<http://www.agare-biblia.org/books/Book05/P229.HTM#40055>> (31.10.2016).
- Димитрова 2001:** Димитрова, Е. В. *Трансляция эмотивных смыслов русского концепта „тоска“ во французскую лингвокультуру* [Dimitrova, E. V. Translyatsiya emotivnyh smyslov russkogo kontsepta „toska“ vo francuzskuyu lingvokul'turu]. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Волгоград, 2001.
- Епштейн 2005:** Эпштейн, М. *Все эссе (В 2-х томах)* [Epshtejn, M. Vse esse (V 2-h tomah)]. Т. 1. В России (1970 – 1980-ые гг.). Екатеринбург: У-Фактория, 2005 (цит. по электронной версии).
- Зализняк 2013:** Зализняк, Анна А. *Русская семантика в типологической перспективе* [Zaliznyak, Anna A. Russkaya semantika v tipologicheskoy perspektive]. Москва: Языки славянской культуры, 2013.
- Карасик 2002:** Карасик, В. И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс* [Karasik, V. I. Yazykovoy krug: lichnost', kontsepty, diskurs]. Волгоград: Перемена, 2002 (цит. по электронной версии).
- МАС 1999:** *Словарь русского языка в 4-х томах (Малый академический словарь)* [Slovar' russkogo yazyka v 4-h tomah (Malyj akademicheskij slovar')]. Москва: Русский язык, 1999. Т. 1 – 4.
- Ожегов, Шведова 2008:** Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка* [Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Yu. Tolkovyj slovar' russkogo yazyka]. Фототипное издание. Москва: Оникс, 2008.
- РАС URL:** *Русский ассоциативный словарь* [Russkij asociativnyj slovar']. <<http://www.thesaurus.ru/dict/dict.php>> (2.11.2016).
- Пенковски 2012:** Пеньковский, А. Б. *Исследования поэтического языка Пушкинской эпохи: Филологические исследования* [Pen'kovskiy, A. B. Issledovaniya poeticheskogo yazyka Pushkinskoy epohi: Filologicheskie issledovaniya.]. Москва: Знак, 2012.
- Пименова 2007:** Пименова, М. В. *Методология концептуальных исследований. // Антология концептов* [Pimenova, M. V. Metodologiya

- kontseptual'nyh issledovaniy. // *Antologiya kontseptov*]. Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Москва: Гнозис, 2007: 14 – 16.
- САРЯ URL:** *Словарь ассоциаций русского языка* [Slovar' asociacij russkogo yazyka]. <<https://wikivox.ru/>> (3.11.2016).
- СРС URL:** *Словарь русских синонимов* [Slovar' russkih sinonimov]. <<http://jeck.ru/tools/SynonymsDictionary/тоска>> (2.11.2016).
- Степанов 1997:** Степанов, Ю. С. *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования* [Stepanov, Yu. S. Konstanty. Slovar' russkoj kul'tury. Opyt issledovaniya]. Москва: Школа „Языки русской культуры“, 1997.
- Стернин 2001:** Стернин, И. А. *Методика исследования структуры концепта. // Методологические проблемы современной лингвистики* [Sternin, I. A. Metodika issledovaniya struktury kontsepta. // Metodologicheskie problemy sovremennoj lingvistiki]. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001: 58 – 65.
- Урысон 2004:** Урысон, Е. В. *Тоска 1. // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка* [Uryson, E. V. Toska 1. // Novyj obayasnitel'nyj slovar' sinonimov russkogo yazyka]. Второе изд., исправл. и доп. Москва; Вена: Языки славянской культуры: Венский славистический альманах, 2004: 1165 – 1170.
- Ушаков 1995 – 2000:** Ушаков, Д. Н. *Толковый словарь русского языка* [Ushakov, D. N. Tolkovyj slovar' russkogo yazyka]. В 4 т. Под ред. Д. Н. Ушакова. Т. 1. М., 1935; Т. 2. М., 1938; Т. 3. М., 1939; Т. 4, М., 1940. (Переиздавался в 1947 – 1948 гг.). Репринтное издание. Москва, 1995; Москва, 2000.
- Фасмер URL:** Фасмер, М. *Этимологический онлайн-словарь русского языка Макса Фасмера* [Fasmer, M. Etimologicheskij online-slovar' russkogo yazyka Maksa Fasmera]. <<http://vasmer.info/тт/тоска/>> (30.10.2016).
- Харпър URL:** Harper, D. *Online Etymology Dictionary*. <<http://www.etymonline.com/index.php?term=anguish>> (31.10.2016).
- Чакърова 2016:** Чакърова, Ю. *Ракурси на когнитивната лингвистика* [Chakarova, J. Rakursi na kognitivnata lingvistika]. Пловдив: УИ „Панисий Хилендарски“, 2016.
- Черних 1999:** Черных, П. Я. *Историко-этимологический словарь современного русского языка* [Chernyh, P. Ya. Istoriko-etimologicheskij slovar' sovremennogo russkogo yazyka]. Т. II. 3-е издание, стереотипное. Москва: Русский язык, 1999.